

Българите-католици в Никополската епархия: вътрешни напрежения и отношенията с
други религиозни общности (20-те и 30-те г. на XX в.)
Свидетелства на фламандски мисионери

Raymond Detrez (Ghent University)

Abstract

The KADOC. Documentation and Research Centre on Religion, Culture and Society in Leuven, Belgium, keeps many documents (reports, journal articles, memoirs *etcetera*) related to the activities of the many Flemish missionaries in the Diocese of Nicopolis in North Bulgaria between the two World Wars. These documents, written by compassionate eyewitnesses, constitute a precious source of information concerning the daily life and religious traditions of the Bulgarian Catholics in that region. The disclosure of these documents, translated from (a strongly dialectally flavored) Dutch into Bulgarian, may be of interest to Bulgarian historians, anthropologists and ethnographers. This article contains a small selection of testimonies dealing with some tensions within the Bulgarian Catholic community and its relations with other religious communities.

Keywords: Bulgaria, Catholics, Flemish missionaries, Passionists.

През XVIII в. Османските власти изгонили от пределите на империята францисканските духовници, подозрени в участие в колаборация с врага по време на Войната на Свещената лига (1683-1699) и в подготовката на Чипровското въстание през 1688 г. Чак един век по-късно отново допуснали католически свещеници от Западна Европа да развиват мисионерска дейност сред поданиците на султана. През 1781 г. Римската курия поверила Никополската епархия в Северна България на основания през 1720 г. орден на пасионистите (Congregatio Passionis Jesu Christi). Първите мисионери били главно италианци, а през втората половина на XIX в. започнал да се увеличи броят на белгийските и холандските мисионери. От 1915 до 1946 г. – годините, които обхващат периода, за който става дума в настоящата статия – Никополският епископ е холандският пасионист Дамян Телен (Damiaan Theelen).

Неколцина от фламандските мисионери, работещи като енорийски свещеници в България, са описвали своите преживявания и наблюдения. Можем да споменем книгата на Отец Виктор, *Лутащо се паство. Очерци за мисията в Северна България*, която съдържа, освен разсъждения върху състоянието на католическата общност в България, интересни описания на български народни празници¹. Вниманието заслужават и десетките статии, написани от неуморимия „свещеник-антрополог“ Отец Ришар Хофман за погребалните обреди и патриархалните родови обичаи на българите-католици в списанието на фламандските пасионисти *Кръст и любов*². То почти месечно публикува материали за мисии в България от Отец Ришар и от други автори.

¹ P. Victor C[larysse], Een Dolende Kudde. Missieschetsen uit Noord-Bulgarije [Лутащо паство. Очерци за мисите в Северна България]. Cruyshautem, Prokuur der Paters Passionisten, 1931. Откъси в Р. Детрез, Фламандски мисионери за българските католици през 20-те- 30-те години на XX век, *Българска етнология* XLI (2015), кн. 2, с. 261-273.

² Отец Ришар, Wat de bulgaarsche schismatieke dorpelingen denken over ziekten, dood en ander leven [Какво мислят българските схизматици за болести, смърт и друг живот], общо 14 статии, *Kruis en Liefde* I (1928), бр. 12 до III (1930), бр. 12; De Patriarchale stam in Bulgarije [Патриархалният род в България], общо 17 статии, *Kruis en Liefde* IV (1931), бр. 3 до VIII (1935), бр. 4.

Извънредно много информация предоставят спомените на Отец Юлиан Хендрикс, който прекарва 26 години като енорийски свещеник в Драгомирово и околностите³.

Спомените на Отец Юлиан са не само много подробни, но и преки свидетелства на очевидец и участник. Отец Юлиан занимава за България през март 1923 г. До септември 1927 г. работи при епископ Дамян Телен в Русе като помощник-свещеник, но често бива изпратен за по няколко месеца в католическите енории в Свищов, Бърдарски Геран, Махмудия (сега Радойково) и Варна, за да замества отсъстващ или разболял се колега. През септември 1927 г. е назначен като енорийски свещеник в Драгомирово, на осем километра югозападно от Свищов, където остава чак до юни 1947 г., с едно тригодишно прекъсване от началото на 1929 г. до ноември 1932 г., когато служи в Ендже (сега Царев брод). Като свещеник в Драгомирово обслужва и съседните села и градове Ореш, Белене, Лъжене (сега Малчика), Асеново и Трънчовица. Последните две години на мисионерството си, след Втората световна война, прекарва в Брегаре и Гостиля. През 1949 г., прогонен от комунистическия режим, се връща в Белгия, където умира през 1974 г.

Отец Юлиан пише спомените си за мисията си в България, предполага се, през 60-те години на XX в. Ръкописът не носи дата. Отецът се оказва добродушен прагматичен пастир, който проявява повече разбиране за битовите проблеми на своите пасоми, отколкото за внушените нередко от чисто догматични съображения заповеди на църковните власти. Описва всекидневния живот на католиците в своите енории в Северна България, включително и своите лични радости и мъки. Портретира своите колеги-свещеници и по-забележителните фигури сред своите пасоми с техните качества и слабости. Б. Нягулов изтъква, че Отец Юлиан в Драгомирово се занимава „само с църковните дела и се ползва с добро име сред населението“⁴. Най-интересни като исторически свидетелства са наблюденията на Отец Юлиан за отношенията на католиците с представителите на другите религиозни общности – православни християни и мюсюлмани – за напреженията вътре в католическата общност.

Като разгледаме, въз основа на сведенията, предоставени от Отец Юлиан, отношенията между католиците и православните християни, прави впечатление, че официалните представители на двете църкви заемат доста по-неотстъпчиви позиции, отколкото самите селски свещеници и техните пасоми. Обвинения в ерес относително рядко се срещат, но названието „схизматик“ за другия се използва от двете страни като „редовно“. Привържениците на двете църкви понякога по-примирително, но не по-малко решително смятат другите за „заблудени“, а тяхното учение като „заблуждение“. Главната задача на католическия мисионер, която впрочем рядко успява да изпълни, е прекръстването на „схизматици“ в католическата вяра. На практика, обаче, изглежда,

³ *Typoscript "Schetsen uit mijne Missie van Bulgarije", geschreven door pater Juliaan* [Типоскрипт „Щрихи от моята мисия в България“, написани от отец Юлиан] в три тома. (Без отбелязване на място и година.) Намира се в KADOC. Documentatie- en onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving [КАДОК. Документационен и изследователски център за религия, култура и общество] в Льовен, Белгия, под инвентарния номер BE/942855/1940/3186. Публикуван циклостилно в съкратен вид с увод, анотации и биографична бележка от Андре Де Клерк (André De Clercq) под заглавието *Hendryckx, P. Juliaan. 26 jaar missionaris in Bulgarije* [Отец Юлиан Хендрикс. 26 години мисионер в България]. Подробности в Р. Детрез, Нидерландскоезични извори за историята на България: Спомените на отец Юлиан Хендрикс за българите-католици. В: В. Спиридонов & С. Симеонов (ред.), *Европа между революции и реформи. Юбилеен сборник в чест на проф. д.и.н. Христо Глушков*. Велико Търново, Св. Св. Кирил и Методий, 2014, с. 21 - 48. В настоящата статия цитираме не от съкратеното издание на А. Де Клерк, а от самия ръкопис на отец Юлиан, *Schetsen uit mijne Missie van Bulgarije*.

⁴ Б. Нягулов, *Банатските българи*. София, Парадигма, 1999, с. 120.

че мисионерите по-скоро се грижат да не преминат католици към православието или друг вариант на християнството като протестантството, отколкото да се стараят да привлекат прозелити. Отец Виктор в една от статиите си в *Кръст и Любов* с болка констатира:

Само няколко схизматици годишно се връщат в лоното на църквата-майка. Най-главната задача на мисионера обаче се състои в това: вярно да стои на стража при входа на кошарата Господня, за да предотврати вълка на ереста и заблудението да се вмъкне.⁵

От българската страна нещата не се ограничават само до правотата на религиозната догма или запазването на православното паство, а засягат и националната идентичност. Това ясно личи от следното изказване от старозагорския митрополит Методий от 1899 г., което през 30-те години на миналия не е изгубило своята актуалност:

Има българи помаци, българи католици, българи протестанти и българи безбожници. Те наистина по кръв и по език са българи, но по дух, по чувства, по стремления те нищо общо нямат с българите-православни, не са следователно, истински българи, не са в собствената смисъл на думата българи, а са помаци, католици, протестанти и безбожници. (...) Католика българин не счита ли, че той принадлежал на всичките нации, които изповядват католическата вяра, но не на българската православна? Не се ли мисли той, че е латинин - французин, италианец, испанец, но не и българин, кара-каур? Неговите симпатии, неговите интимни сношения не са ли с хората от нациите на католишкото вероизповедание?⁶

Фактът, че разпространението на католицизма са възприема от българското общество като заплаха за националната идентичност не избягва и от вниманието на Отец Виктор:

Водещите политици и схизматичните кръгове в България сега открито проявяват своята омраза към католическата църква и католическите институции. (...) За отцепниците католикът е родоотстъпник, човек, продаден на Папата, който скришом пренася парите и богатството на страната си в Рим.⁷

Трябва, обаче, да се има пред вид, че Отец Виктор не е енорийски свещеник, а най-вероятно е обикалял България като инспектор, изпълняващ тъй наречена „канонична визитация“⁸. Той е по-свързан с католическата църква като институция и по-предано отразява мненията и опасенията на Рим. Както личи от следващия фрагмент,

⁵ P. Victor, *Op mijn tocht door de missie van Bulgarije. Strijd en vervolging der Katholieken* [Моята обиколка на мисиите в България. Борбата и преследването на Католиците], *Kruis en Liefde* III (1930), nr. 2, p. 57.

⁶ Старозагорски митрополит Методий, *Покушенията на католическата пропаганда в гр. Стара Загора. Борба за смърт или живот на България*. Стара Загора, Печатница Светлина, 1899, цитиран в С. Елдров, *Католиците в България 1878- 1989. Историческо изследване*. София, Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, 2002, с. 64 (на електронната версия): http://www.bulgari-istoria-2010.com/booksBG/S_Elderov_Katolicite_v_BG.pdf – 06.01.2021.

⁷ P. Victor, *Op mijn tocht*, p. 57-58.

⁸ Според сведенията, които ми предостави Андре Де Клерк в едно писмо.

коментарите му по съдържание и стил не се различават от традиционната полемична литература на *Propaganda Fide*.

Вследствие божествени и човешки фактори, десет века вече гаврите, обидите и клеветите, които нашите откъснати братя хвърлят в лицето на отречената от тях Майка, единствената истинска Божя църква и нейния Представител, падат на собствените им глава като умъртвяваща мъгла. Тези между тях, чиято вяра още не е изгаснала или чието духовното око още е достъпно за свръхестествената светлина, трябва в сърцата си да чувстват мъка, като виждат как църквата им все повече се притиска от ръката на недостойни, алчни, понякога невярващи лидери, докато Христовата Църква стои на твърди основи, слави се с нови чудеса и светци, и води децата си със свръхестествена любов и грижа към вечната Светлина, осъзнавайки божественото си призвание, независимо от всяка политическа суета.⁹

Отец Юлиан по-трезво гледа на отношенията между католическите и православните християни. През 30-те години на миналия век, Драгомирово се състои от три махали – две католически и една „българска“, тоест православна. Макар че той последователно нарича православните християни „схизматици“, както правят всички католически мисионери, повече ги съжалява поради догматичното им заблуждения, отколкото се отнася враждебно към тях. Такова е и отношението на православния клир спрямо него.

С българския клир отношенията бяха коректни, без да се прекалява. На всичките мисионерски постове, което съм заемал – Драгомирово, Ендже, Брегаре и други – винаги имаше и български поп. Като се срещяхме, винаги си казвахме: ”Добър ден, отче, как сте?” И се разделяхме с познатия поздрав: ”До виждане!”¹⁰

Той се съгласява, че “[б]ългарските епископи и митрополити (...) бяха някак си враждебно настроени спрямо нас, католическите свещеници”, но държи сметка и с положението на католиците като религиозно малцинство в България:

България е основно православна или по-точно схизматична страна. Ние, католици, сме само голямо малцинство в тази балканска държава. Официалната религия беше православието. Католицизмът само се толерираше: нито католическият свещеник, нито католическата черква получаваха каквато и да е финансова помощ от държавата. Въпреки това бяхме свободни да си изповядваме вярата, никой не ни пречеше. (...) ¹¹

Оказва се, че на битово ниво характерни за отношенията между двете общности са равнодушие и търпимост. Към католическите свещеници и православните християни се отнасят с уважение.

При редките ми срещи с попа, почти никога не говорехме за религия, по простата причина, че всеки държеше на своето мнение. Православните вярващи общо взето бяха добре настроени спрямо нас, дори ни уважаваха. Веднъж отидох някъде по задачи и на връщане трябваше да мина през българската махала. Беше лято и ужасно горещо. Жените бяха седнали на тревата и предяха.

⁹ P. Victor, *Een dolende kudde*, p. 31.

¹⁰ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 100.

¹¹ *Ibidem*, p. 101.

Когато се доближих до тях, те станаха и чакаха, докато бях минал. Съмнявам се, дали нашите банатчански дами биха последвали този пример. При срещи със заблудени братя и сестри, също така почти никога не се говореше за религия, по гореспоменатата причина.¹²

По-деликатни са отношенията с протестантите. Фактът, че Българската православна църква третира католици и протестанти по същия враждебен начин, не води до солидарност между тях. Към малобройните „треперещи“¹³ в Драгомирово Отец Юлиан се отнася крайно отрицателно и явно се страхува от техния успех.

Петър се беше върнал от Америка в Драгомирово, сигурно с портфейла си пълен с долари, но за нещастие и завербуван от една протестантска секта – сектата на тъй наречените ”треперещи”. Как нашият Петър се беше подал, не знам. Вярно е, че в Светото Писание често се говори за страх, тресене и треперене, а може би произволно е било обяснено. Във всеки случай, понякога виждах нашия Петър да трепери като лист. Разбира се, нашите треперещи протестанти се придържаха и за всички други точки на своето лъжеучение. Петър за кратко време спечели мнозина привърженици и трябва да призная, че по всичко им вървеше. Отцепниците от ”треперещата” секта скоро станаха заможни граждани и си построиха удобни къщи. Един Иван преди имаше една жалка ковачница; щом преминал към ”треперещите”, той си построил голяма ковачница и хубава къща. Сигурно от Америка помагала на отцепниците. Аз реагирах с всички сили, но напразно. Само си губих времето.¹⁴

В Драгомирово нямало мюсюлмани. С тях Отец Юлиан бегло общува по време на пребиваването си в с. Ендже. Въпреки че отношенията са добри, мюсюлманите се оказват една още по-непроницаема за него общност, отколкото православната, макар че явно и между тях се води (напразна) мисионерска дейност.

Те бяха първобитни и консервативни и се държаха на Корана. Сиромашките им жилища бяха отдалечени и оградени с дувари. Трудно се вникваше в тях. Нито веднъж не съм успял да вляза вътре. (...) Мюсюлманите не бяха лошо настроени към нас, напротив. Винаги бяха учтиви с нас, католици. Те хранеха дълбоко уважение към нас, свещеници и монахини. (...) Веднъж ми беше на гости един бенедиктинец, отец Ехред. (...) Поканих отца да отидем заедно в мюсюлманското кафене да прием по едно турско кафе. В кафенето нямаше жени; мъжете бяха седнали на земята с кръстосани крака. Само кафеджията стоеше прав като дирек. Когато влизахме, всички мъже автоматически станаха. Аз поръчих кафе за себе си и моя гост. Кафеджията, на своя ред, ни предложи второ кафе. (...) Дай Боже, чрез Мария, и мюсюлманите, привържениците на исляма, скоро да приемат единствения истински бог, а да се откажат от Алах и неговия пророк Мохамед!

По време на моя почти четиригодишен престой в Ендже не помня да е имало покръстване нито сред схизматиците, нито сред мюсюлманите, но

¹² *Ibidem*, p. 102.

¹³ Става дума за анабаптистката секта на ”квакерите”, на английски *Quakers*, от глагола *to quake*, ”треперя”.

¹⁴ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 200.

медицинската сестра многократно е разливала кръщелната вода на главата на тежко болно мюсюлманско дете!¹⁵

Напреженията вътре в католическата общност създадоха повече проблеми на мисионерите, отколкото тези с иноверците. В това отношение, Драгомирово не е изключение, макар че големият конфликт между „доминистите“¹⁶ – чуждестранните, но и българските представители на католическата църковна йерархия – „националисти“, които настояват кюретата да бъдат българи, в Драгомирово да се е засенчвал от други, местни разногласия.¹⁷ За Драгомирово са по-характерни конфликтите, възникващи около опитите на кюретата, български и чуждестранни, да налагат приетата в целия католически свят латинска меса и григорианското пеене, докато енорияшите държат на традиционните си песни на (банатски или павликянски) български и на своите църковни обичаи. Отец Юлиан е привърженик на латинската меса, но проявява известно разбирателство за становището на пасомите си. Той възприема разногласията с тях не толкова като резултат на политически противоречия, а търси обяснение в народната психология, като изтъква привързаността на хората към старите си църковни традиции и към своята религиозна „автономия“.

От какъв произход и от каква природа бяха моите католици в Драгомирово? Обикновено ги наричаха „банатчани“, защото били дошли от Банат, една провинция в Унгария, по време на Мария Терезия, и се установили в Драгомирово. Тук намерили просторни ниви на много евтина цена, и понеже били много работливи, много прокопсвали. Скоро след това повечето от тях вече бяха станали собственици на плодородни полета. Те също бяха убедени католици, но, и тук докосваме слабата им страна, понеже нашите „банатчани“ дълго време прекарвали без свещеник и сами си разпореждали в черквата, мислеха, че така ще бъде и в Драгомирово. (...) В Банат пеели без свещеник и със, ако имаше един на разположение, и винаги на майчиния си език, „павликянския“. Пристигнали в Драгомирово, където вече разполагаха със свещеник, продължаваха със своето пеене. Не бяха грозни [песните], напротив. Трогателно беше дори да слушаш как пее тази огромна маса хора, с от време на време и един певец, но винаги беше една и съща мелодия.¹⁸

Повечето българи-католици в селото са се върнали след Освобождението от Стар Бешенов и Бреца в Банат, но има и преселници от Попещ-Леордени до Букурещ и Чопля. „Банатчаните“ и „букурущяните“ живеят в отделни махали, разделени една от друга от рекичката Бара. „По-подходяща граница между две католически общности човек трудно можеше да си измисли“, забелязва Отец Юлиан¹⁹. Докато „банатчаните“ държат на своя български диалект като литургичен език, „букурущяните“ искат месите да бъдат на латински. Противоречията между тях датират от 80-те години на XIX в. и се обясняват с това, че банатчаните дошли от тогавашна Австро-Унгария, а

¹⁵ *Ibidem*, p. 181-184.

¹⁶ От лат. *dominus*, „господин“, с което пасомите се обръщат към кюретата.

¹⁷ За конфликта, напомним борбата на българите с Цариградската патриаршия през XIX в., вж. Р. Детрез, „Другата църковна борба“: българите католици против чуждестранното духовенство. В: А. Алексиева, Н. Данова & Н. Чернокожев (ред.), *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Николай Аретов*. София, Проф. Марин Дринов, 2016, с. 474-481.

¹⁸ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 93.

¹⁹ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 191.

букурешяните от Румъния, където живеели в различни социални и културни условия²⁰. На това мнение е и Отец Юлиан:

Но произхождайки от различни краища, те имаха някак си несъвместими натури: банатчаните бяха общо взето спокойни хора, букурешяните пък по природа сприхави. Освен това, и едните и другите държаха за своите навици и обичаи, а най-много на своите пеня, които са съвсем различни. По тези причини не се разбирали и с времето положението не се оправяло, а се влошавало от ден на ден. Нямало как да не избухне революция.²¹

Първоначално банатчаните и букурешяните имат само една енория с черква ”Пресв. Сърце Исусово”, в която черкуват двете общности. През 1902 г. или малко по-късно църковните власти решат в черквата „Пресв. Сърце Христово“ да има меси на български и на латински. Това обаче не слага край на конфликтите: и банатчаните и букурешяните искат своята респективна меса да се отслужва първа, понеже и едните и другите бързали за работа. През 1922 г. новоназначеният свещеник, немецът Францицкус Липолски – „млад, пълнокръвен и пламенен човек“, пише Отец Юлиан – безцеремонно въвежда латинската меса, като изгаря църковните книги и одежди на банатчаните. С това явно предизвиква още повече напрежения. Епископството предлага ново компромисно решение: представителите на двете общности да подпишат спогодба, предвиждаща редуването на месите на двата езика – едната неделя българската първа, а в другата неделя латинската.²² По-късно през същата 1922 г., църковните власти разрешават да се построи нова черква в махалата на букурешяните. „Взетото решение се изпълнило мигновено“, пише Отец Юлиан:

Цяла нощ трескаво строили новата черква и на следващия ден вече била под покрив, без много формалности и разрешения от тук и там. Едновременно построили и къщичка за кюрето и една малка зала, която да служи като забавачница. Черквата ”Св. св. Петър и Павел” нямаше как да не е по-скромна, но все пак си беше там. Нямаше кула; единствената камбана висеше на някаква импровизирана скеля, но биеше да се скъса.²³

Скоро след този „преврат“ (staatsgreep), както нарича Отец Юлиан „светкавичното и смело построяване на новата черква“²⁴, Отец Францискус се оттегля в манастир, може би принуден от църковните власти поради напористото му поведението, което го прави неприемлив в очите на банатчаните²⁵. Той е заместен от Отец Бладжио, който като италианец също е привърженик на латинските меси. Отношенията на Отец Бладжио с банатчаните са много напрегнати. През 1933 г. те едва ли не бунтуват срещу него²⁶. След като Отец Бладжио през 1933 г. е преместен в Белене, Отец Юлиан, който в този момент служи в Ендже, е изпратен да го замества.

²⁰ Вж. подробно Нягулов, *Банатските българи*, с. 116–120.

²¹ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 192.

²² Елдъров, *Католиците*, с. 151; Нягулов, *Банатските българи*, с. 118–119.

²³ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 192.

²⁴ *Ibidem*, p. 163.

²⁵ Нягулов, *Банатските българи*, с. 118.

²⁶ *Ibidem*, с. 120.

Честно казано, букурещяните никога не са се разбирали със своя свещеник [Отец Юлиан]. Защо? Не мога да обясня. Не че не изпълнявах задълженията си и не се грижех за душите им. Те нямаха никакви забележки. Повтарям: не се разбирахме. Отношенията се влошаваха от ден на ден. Стигна до това, че те дигнаха въстание против мен. Организирах една подписка и мнозина подписаха, само и само да се махна аз и да се върне Дон Бладжио. Скоро разбрах за подготовения "преврат" и енергично се съпротивих. Мерките ми помогнаха. Виновните смилено се отказаха от подписката. Останах "доминът" на непокорните букурещяни докато не се взе друго решение. След злополучния преврат не се сдобрихме, но горе-долу се понасяхме, което не беше малко. Аз спокойно продължавах със своите занимания, все едно че не се беше случвало нищо. На 6 януари 1935 г., Ивановден, няколко седмици след преврата, тръгнах да осветявам къщите. Толкова беше хлъзгаво, че трябваше да завържа парцали под обувката си да не падам и две силни ръце ме подкрепяха, за да не губя равновесието си. Нямаше как, иначе щях отново да падна в немилост.²⁷

Причината на опълчването на букурещяните срещу Отец Юлиан не се крие в това че той, за разлика от Отец Бладжио, би бил противник на латинските меси. Той по-рано вече се беше опитал да въведе в енорията „Пресв. Сърце Христово“ латинската меса.

Като "домин" се осмелих да въведа една малка реформа в пеенето. Моят опит отначало се срещаше със съпротива. Искях да въведа григорианското пеене и смесен хор. (...) Моите уважавани банатчани (...) за съжаление се придържаха и към навици и обичаи, които не бяха напълно в духа на римокатолическата черква. Тъй като не бяха уместни, опитах се постепенно, "полека", да ги изкореня, казвам, постепенно, "полека", защото за "изведнъж" не можеше да стане дума.²⁸

Успехът е ограничен. Когато през септември 1935 г. от енорията „Св. св Петър и Павел“ се връща в енорията на „Пресв. Сърце Исусово“, Отец Юлиан не намерил своите банатчани много променени. „Продължаваха със своите народни пения, а допускаха само от време на време за разнообразие и една меса на латински.“²⁹

Опитите му да убеди енорияшите си да приемат ватиканските нареждания се прекъсват от комунистическия преврат през септември 1944 г. Спомените на Отец Юлиан за новия режим се отнасят към неговото пребиваване в село Брегаре, където е свещеник от 1947 г. Както е характерно за него, той не се впуска в идеологически разсъждения и много не набляга на атеистичния характер на комунистическия строй, а описва предимно репресиите, реквизициите и конфискациите, под които е страдало не само духовенството, а цялото население.

В Брегаре имаше уютна малка кръчма. Газдата я наследил от баща си и дядо си. Той беше много любезен човек. Доходите от кръчмата му позволяваха да живее безгрижно. Всичко вървеше като по вода ... докато дойдоха другарите. Изпратени от своя председател, те конфискуваха кръчмата, твърдейки, че им трябвала за техните измервания [?]. Да протестираш нямаше смисъл: кръчмарят трябваше да отстъпи своята собственост. Толкова беше развълнуван, че се обеси.

²⁷ P. Juliaan, *Schetsen*, p. 197-198.

²⁸ *Ibidem*, p. 93-95.

²⁹ *Ibidem*, p. 203.

Не му позволиха църковно погребение, понеже беше православен, и те са по-строги в това отношение от нас, които допускат изключение на правилото.

Също в Брегаре живееше един човек, който с много и тежък труд се беше издигнал и като селянин си беше купил няколко трактора. Другарите дойдоха и конфискували тракторите: те им трябвали. Човекът толкова страдал, че след това от болки в сърцето почина.

Най-вече нашите католици, с няколко изключения, страдаха много. Нашето население рядко успяваше да се снабди с хляб, а толкова обичаха да ядат хляб, много хляб. Царевичното брашно, с което готвеха гъстия им качамак, беше станало обичайното им храна ... без никакви добавки. И сирене от години не се продаваше. Не, че нямаше, но то отивало на друго място. Един път един другар ме покани да посетя едно мазе: пълно беше с пити кашкавал. – Виждате тези пити. Добре, след няколко дена няма да има вече нито една. Всички отиват към Съветския съюз. Другарят все пак ми даде няколко парчета, които добре скрих под палтото си. Горко на добрия другар и на мене, ако станалото беше излязло наяве.³⁰

Което прави спомените на Отец Юлиан толкова любопитни е, че той, макар че недвусмислено и остро осъжда комунистическата власт, често показва и друга, „човешка“ страна на суровата действителност.

Обявиха, че всички прасета от 50 и повече кила, трябваше да се декларира, следователно да бъдат реквизирани за месото и сланината. (...) И аз притежавах едно прасе от повече от 50 кила, сигурно тежеше към 100 кила. Не го декларирах, с което поех риск. Един ден, рано сутринта, дойдоха моите енорийски съветници да колят дебелото ми прасе. Заети бяха със засоляването му, разбира се, след като бяха отделили за хубав обяд, когато се появиха двама служители на общината. Те забелязваха, че бях колил, и ме разпитваха за това и онова, но незабавно им дадох подходящия отговор. Поканих горките, измръзнали от свирепия студ, в кухнята и ги черпих. Пиха и щедра глътка ракия, направо от шишето. Поискаха и една порция за жената и децата. Дадох им, при условие, че ще мълчат. След тях се появиха двама други, този път другари, от общината. През оградата ме питаха, дали съм колил. Аз отговорих, че вече мина контролът. Те много не вярваха, но заминаха.³¹

Свидетелствата на фламандските мисионери не съдържат проникателни анализи или открития от задкулисието на Католическата църква в България. Освен това, не винаги са лишени от характерното за католическите мисионери колониално покровителстване и снизхождение. На страниците на списанието *Кръст и любов* статиите за мисията в България се редуват с други за мисиите в Конго и Китай. Въпреки това, отношението на фламандските свещеници към своето паство по селата в Северна България е проникнато от разбирателство и съпричастност, може би поради на това, че и те самите са преобладаващо от селски произход. Описанията им на бита, вярвания и обичаите на българите-католици могат до известна степен да се окачествят като плод на това, което антрополозите наричат „включено наблюдение“ (*participate observation*). Като исторически извори, те предоставят интересна информация за живота и менталитета на „малките хора“ сред католическата общност – информация, която може да допълва,

³⁰ *Ibidem*, p, 99.

³¹ *Ibidem*.

потвърждава и нюансира познатото вече за историческата наука. Това показват и беглите забележки на Отец Юлиан за отношенията на българите-католици с другите религиозни общности и за напреженията в самата българска католическа общност. Те навяват мисълта че, ако причините на конфликтите *вътре* в католическата общност се оказват преди всичко от битов характер, може би е разумно да се подхожда към конфликтите *между* различните религиозните общности от същата гледна точка, без да се обръща прекалено много внимание на догматични различия между тях или мястото им в големия национален разказ, с който събитията на битовото ниво често се разминават.